

קו למושב		03.12.2009	
27x33.9	31	28	20568495

# מתקפת נמלת האש

בעמק הירדן עדיין מלקקים את הפצעים - או נכון יותר, את העקיצות - בעקבות פלישת נמלת האש • לאחר מבצע הדברה מורכב וממושך מקווים התושבים

## שהצרה הזו הסתיימה

את חיינו הוא יצור קטן ומרושע, שהגיע מארצות רחוקות. אני גר בקיבוץ אפיקים, המקום הראשון בארץ שאליו הגיעו הנמלים. היינו הראשונים שהותקפו על ידי הנמלה מבלי לדעת שאנחנו קורבן למין פולש.

נמלת האש חדרה לכל פינה בבית. בדיעבד מסתבר, שהן חיסלו את הנמלים האחרות.

הן הפליאו את עקיצותיהן. לפעמים היה מישהו יושב בנחת בכורסה ולפתע - עקיצה (או שתיים) כואבת למדי. הכאב נמשך, בדרך כלל, שעה-שעתיים. באופן מוזר הייתה לייצור הקטן והמרושע חיבה למקלחת. הן היו מחכות בתוך ארון הלבנים, וכשהיית מתלבש הן מצאו את הזמן המתאים לעקוץ.

הילדים והנכדים שבאו לבקר נעקצו

הגיעה לעמק הירדן, כנראה מברזיל, עם בולי העץ שהובאו למפעל "קלת" באפיקים. גם המלכות של סוג נמלים אלו חסרות כנפיים.

הן מועברות מיישוב ליישוב באמצעות "טרמפים" שהאדם מעניק להן - פסולת חקלאית, פסולת בניין, אשפה, עפר, שתילים, גזם, שבבי עץ גזרי עץ להסקה ועוד.

עפ"י מירב וונשק, חוקרת הנמלים, לפנינו מין בעייתי ביותר הנמצא ברשימה העולמית של 100 המינים הפולשים הגרועים ביותר. זאת מכמה סיבות, והכור לטת שבהן היא עקיצתה הכואבת מאוד, שממנה נובע שמה העממי - נמלת האש הקטנה.

הנמלה מתפשטת באזורים שונים בעולם, ונעשים מאמצים נרחבים להדביקה.

## התקופה שלפני זיהוי הנמלה

בתקופה שקדמה לזיהוי הנמלה סבלנו ממנה סבל רב. לא ידענו, כי מי שמירר

לפנינו מין בעייתי ביותר הנמצא ברשימה העולמית של 100 המינים הפולשים הגרועים ביותר

## יצחקי גל צילום: מרב ון-שאק

באחד מימי חודש נובמבר של שנת 2005, שלומית רובסקי, מורה להיסטוריה מקיבוץ אפיקים שבעמק הירדן, שלחה למכון וולקני נמלים קטנות ומוזרות, שעקצו אותה ואת שכניה בקיבוץ עקיצות כואבות למדי. הנמלים הגיעו לבסוף, בדרך עקיפה, לידי ד"ר ארמין יונסקו הירש מהמוזיאון הזואולוגי (אוסף אנטומולוגי) באוניברסיטת תל-אביב. לאחר בחינה ראשונית הוחלט לצאת לשטח ולאסוף נמלים נוספות.

נמלים שנאספו בסיוור נשלחו להגדירה למומחה העולמי לנמלים אלו בבדי, ז'ל, פרופסור Delabie Jacques, כדי לאמת את ההגדרה. אז הסתבר בוודאות, כי מדובר בנמלת האש הקטנה (באנגלית

Little fire ant -

סיפרה שלומית רובסקי: "סבלנו מהנמלים מאד. במקרה אחד נעקצתי לפני שיצור שלימדתי. זה היה נורא. החלטתי שלא ייתכן לחיות עם מפגע שאין לו פתרון, ואז פניתי למכון וולקני. כי קראתי שהם יודעים לזהות מוזיקים לא מוכרים. חשוב שאני נשים ידעו שאפשר לפנות אליהם בשאלות מהסוג הזה. אספתי נמלים בצנצנת זכוכית קטנה ושלחתי למכון וולקני".

שלומית צרפה מכתב שבו תארה את סבל התושבים. המכתב הגיע לד"ר צבי קליין, אשר הגיב מייד. נמלת האש הקטנה Wasmannia auropunctata היא מין פולש שמקורו בדרום אמריקה. היא

קשות, וממש פחדו לבוא.

לאט לאט התחילו השכנים לספר אחד לשני על התופעה וגם פיתחו שיטות למניעת הכאב לאחר העקיצה. היו שמצאו כי מריחת המקום בחומץ מרגיעה את הכאב.

תגובות האנשים לעקיצות היו שונות. את אחת מחברות הקיבוץ נאלצו לפנות לאחר עקיצה לחדר המיון בשל קשיי נשימה.

אנשים קנו כל חומר הדברה שכתוב עליו שהוא נגד נמלים, וריססו בכמור ילתי גדולות בבתים ומסביבם. הועלתה אפילו הצעה להשתמש באפיגל, חומר המשמש נגד קרציות בכלבים. זה עוד לזמן מה. מספרת אריקה בן בטס, שר"ת כזה את הטיפול בנמלה בקיבוץ בית ורע:



## המלחמה נגד נמלת האש

לאחר הרברים הללו נערכו ישיבות בפורומים נרחבים עם המועצה האזורית עמק הירדן, המשרד להגנת הסביבה, רשות הטבע והגנים, נציגי ישובים וגופים נוספים. אנשי מינהלת הכינרת שותפו בדיון נים בשל החשש שהנמלים יגיעו לחופים. במסגרת המבצע בוצעה השנה גם הרברה בתחומי שמורת טבע הירדן הדרומי ליד קיבוץ בית זרע, לאחר שהנמלים הגיעו מתחומי היישוב לעבר אפיק הירדן. בגלל תנאי שטח קשים, מצוקי חוואר תלולים, ועצי אקליפטוס גבוהים לאורך הערוץ, בוצע פיזור תכשיר ההרברה מהאוויר במסוק. התוצאות החיוביות שעלו מהנייטור לאחר פיזור חומר ההרברה מעידות על כך, שננקט מהלך נכון. בשל החשש לפגיעה במקורות המים על ידי חומרי ההרברה שבהם השתמשו וישתמשו ובשל החשש לפגיעה בתעשיית התיירות בחופי הכינרת ובישובים הסמוכים לאגם עקב התפשטות הנמלה, יזמה מינהלת הכינרת ישיבה בהשתתפות נציגי כל הגורמים המעורבים במחקר ובהרברה. בישיבה ציינה ד"ר ארנה מצנר מהמשרד להגנת הסביבה, כי אמצעי ההרברה שנבחר יהיה פיתיון, שהנמלים לוקחות איתן לקן וכך מחסלות את המלכה.

החומר הפעיל הוא HIDRAMETHILNON שרעילותו לאדם ולבעלי חוליות נמוכה. הוא אינו רעיל לעופות, אבל רעיל מאוד לדגים, בעל מסיסות נמוכה במים, וחייבים לנקוט בכל האמצעים שהחומר לא יגיע למים. עוד צויין, כי בעבר השתמשו בכל חומר

לה. במקביל, להתחיל להיערך למבצע הרברה אינטנסיבי, וזאת על סמך ניסיון וידע הקיימים בעולם.

שמצאו התושבים בשל חוסר ידע, והנזק לסביבה היה גדול בהרבה מהצפוי על ידי שימוש הפיתיון המומלץ. מאידך יעילותו של פיתיון זה הרבה יותר גבוהה מהחומרים שבהם השתמשו בעבר. בסיכום הישיבה נקבעו התנאים להרברה, כגון: פיזור בפיקוח מינהלת הכינרת, לא קרוב לפלגי הרו, אי-סור השקיה לאחר ההרברה וניטור כמו הנחל. נראה, כי למרות כמה עיכובים פה ושם כתוצאה ממורכבות הנושא, בסך הכל ההתארגנות לביצוע ההרברה הייתה מהירה מאוד יחסית לפרוייקטים דומים שמתבצעים בארץ. אומר על כך חמוזה חיבאללה, מהמשרד לאיכות הסביבה, שהיה מרכז ההרברה בשטח: "מי שדחף בצורה משמעותית היה שי אביטל, מנכ"ל המשרד להגנת הסביבה. הוא לחץ מאוד לפתור במהירות עיכובים בירו קרטיים קטנים (שהרי לכל אחד יש לוח זמנים שלו).

"הוא מינה אותי כמנהל הפרוייקט. הוא עבד בצורה יעילה מאוד וקיבל החלטות כמהירות. לאחר שניסונו את החומר של הפיתיון (בשיתוף עם משרד החקלאות), הוא הטיל את כל כובד משקלו כדי להביא את החומר במהירות לארץ. הסכב הראשון של ההרברה היה לקראת אוקטובר 2006. התחשכנו כתנאי האקלים. ביצענו את ההרברה ב-11 ישובים, כולל בית זרע ואפיקים שבעמק הירדן, נאות גולן ברמת הגולן, עין המפרץ בגליל המערבי ודפנה בגליל העליון.

ניתנו טיפולים בזמן. היו ישובים שלא הספיקו להדביר לפני הגשם. במקומות שהספיקו, הייתה הצלחה. במאי 2007

בוצע טיפול נוסף שנרחה פעמים רבות בגלל הגשם. התקציב הגיע מהמשרד להגנת הסביבה, כולל החומר וביצוע הרברה. ביולי השנה התחלנו לבדוק את הצלחת ההרברה. הסתבר, כי אכן יש הצלחה. עריין מוקדם לשמות, ויש עוד הרבה מה לעשות, כי הנמלים הללו מאוד שרדניות. לכן תוכננה הפעולה לשלוש שנים. אולם, העובדה שניכרת הקלה רבה בסבלם של התושבים היא משמחת לכשעצמה".

בתור אחד מנפגעי הנמלה אני מעיד - אכן יש הקלה רבה מאוד. כמעט שלא רר אים ולא מרגישים את נמלת האש הקטנה ביישובים הנגועים. במקביל שמענו כבר על תחילת חזרתם של מיני הנמלים שניעלמו מנוף העמק.

"הנזקים התבטאו בהיעלמות מיני בעלי חיים אחרים וכן עקיצות בלתי נסבלות. הנמלים הדרו לכל מקום, כולל ארונות בגדים ומטבח. היו אנשים שסבלו מגירודים במשך יומיים-שלושה אחרי העקיצה. פנינו למחלקת התברואה במועצה האזורית עמק הירדן. הם ריססו בחומרים

שונים שנתנו שקט לכמה שבועות. אחר כך הנמלים חזרו".

הסבל של תושבי עמק הירדן נמשך כשיש לוש שנים.

במשך הזמן הזה לא זיהו את המין המטרוד את מנוחתם של התושבים. נמלת האש הקטנה התפשטה ליישובים שונים בעמק הירדן ואף חצתה את גבולותיה והגיעה ליישובים בגליל העליון, בבקעת יבנאל, בגולן ובמישור החוף.

## הפעולת לאחר הזיהוי - התארגנות להרברה

עם זיהוי הנמלה יצאה לעמק הירדן משלחת סקר מטעם המחלקה לזואולוגיה באוניברסיטת תל-אביב, בראשות פרופ' תמר דיין, פרופ' אברהם חפץ ומירב ורן, נשק, שנושא עבודת הדוקטורט שלה הוא נמלים לעופות בישראל. בסיוור נוכחו הסוקרים, כי באפיקים ובית זרע הנמלים נפוצות מאוד ושולטות על בית הגידול. בכל מקום שנבדק נמצאו קיני נמלים ממין זה.

לעומת זאת, לא נמצאה בתחום הקיבוץ צים האלו אף נמלה ממין אחר (בררך כלל צריכים להימצא כ-10 מינים בבית גידול מעין זה).

נמלת האש אף יכלה לשיטות השונות שפיתחו הסבתות כדי למנוע את הסתובבותן של הנמלים המוכרות במטבח. כו תכת מירב וונשק: "משיחות שקיימנו עם תושבי הקיבוצים עולה, כי הנמלים הגיעו לאפיקים לפני לפחות 8 שנים (הרוח משנת 2006). ילדים נעקצים כשהם משחקים על הרשא. אנשים בעלי רגישות מפתחים תגובות תמורות ומפונים למיון. היו 2-3 מקרים כאלה בכל קיבוץ מרי קיץ. נגרם גם נזק לחקלאות במטעים וליגינות".

בעקבות הסקר גובשו המלצות לפעולה אשר כללו:

במישור הציבורי - יידוע הרשויות הרלבנטיות וכן הציבור על מנת, בראש ובראשונה, למנוע את התפשטות הנמלה לאזורים נוספים. נושא הפרסום היה בעייתי בשל החשש מפגיעה בתיירות באזור הכינרת.

הרברה ומחקר - תחילה הוצע לערוך סקר של האזור הנגוע, עמק הירדן, ולמפות את היישובים שאליהם הגיעה הנמלה

סיכום: עם כל הזהירות הנדרשת, אולי נוכל לברך על ההתארגנות המהירה והביצוע המוצלח של מבצע ההרברה. בזמן נים אלה הרי זה לא קורה מדי יום. מאידך, אסור לנוח על זרי הדפנה ולשכוח את "נחת וזרועה" של נמלת האש הקטנה. אנו עדיין נמצאים בשלבים הראשונים של המבצע להכחדתה. היא עדיין מתגלה ביישובים אחרים בישראל. בסתיו האחרון היא הגיעה לעין המפרץ שבגליל המערבי, והחודש אף נמצאה נמלה זו בקיבוץ מעברות. הדרך לחיסולה הסופי של נמלת האש עדיין ארוכה.